

El patrimoni Biure-Bon a la Conca de Barberà durant la primera carlinada. Notes esparses

Manel Güell Junkert

mgjunkert@gmail.com

RESUM Melcior-Lluís de Bon de Margarit (1755-1838), marquès d'Aguilar, va ser el darrer baró efectiu de Vallespinosa, Vallverd, Pontils i Santa Perpètua de Gaià, llocs que li proporcionaven rendes considerables a cada collita. A partir de 1835, les autoritats carlines li van comissar les propietats i les seves rendes. El 1839, Jean-Aimar Delacroix, nét i successor de Bon, realitzà algunes averiguacions i generà la documentació postal amb la qual s'expliquen els fets. Dos quadres genealògics mostren la successió del marquesat d'Aguilar en els segles XVIII i XIX.

RESUMEN Melcior-Lluís de Bon de Margarit (1755-1838), marqués de Aguilar, fue el último barón efectivo de Vallespinosa, Vallverd, Pontils y Santa Perpètua de Gaià, que le proporcionaban rentas pingües en cada cosecha. A partir de 1835, las autoridades carlistas le confiscaron las propiedades y sus rentas. En 1839, Jean-Aimar Delacroix, nieto y sucesor de Bon, realizó algunas averiguaciones y generó la documentación postal con la cual se explican los hechos. Dos cuadros genealógicos muestran la sucesión del marquesado de Aguilar en los siglos XVIII y XIX.

ABSTRACT Melcior-Lluís de Bon de Margarit (1755-1838), Marquis of Aguilar, was the last effective baron of Vallespinosa, Vallverd, Pontils and Santa Perpètua de Gaià, places that provided him large income in each harvest. After 1835, the Carlist authorities confiscated his property and his income. In 1839, Jean-Aimar Delacroix, Bon's grandson and successor, made some inquiries and generated the postal documentation with which the facts were explained. Two genealogical charts show the succession of the marquise of Aguilar in the 18th and 19th centuries.

Paraules clau: Margarit, Bon, marquès d'Aguilar, Vallespinosa, collita, rendes, carlinada, comís, col·lector.

Estadística: 18 notes, 1 centre documental consultat, 9 obres bibliogràfiques citades.

Palabras clave: Margarit, Bon, marqués de Aguilar, Vallespinosa, cosecha, rentas, guerra carlista, confiscación, colector.

Estadística: 18 notas, 1 centro documental consultado, 9 obras bibliográficas citadas.

Keywords: Margarit, Bon, Marquis of Aguilar, Vallespinosa, harvest, income, carlist war, confiscation, manifold.

Statistic: 18 notes, 1 documentary consulted center, 9 bibliographical mentioned works.

Manel Güell Junkert (Tarragona, 1965) Llicenciat en grau d'Història per la URVT i diplomad en Genealogia per la SCGHSV de Barcelona, treballa d'arxiver a l'Arxiu General de la Diputació de Tarragona. És membre de la Institució Catalana de Genealogia i Heràldica (ICGenHer) i autor de monografies sobre la guerra dels Segadors i de molts articles d'assaig en revistes del sector. També ha publicat treballs de genealogia i nobiliària sobre la noblesa d'Alcover o sobre llinatges com els Margarit de Castell d'Empordà, els Canals i els Gebelí, de Tarragona o els Llegat i els Vila, de Barcelona. Actualment es dedica a investigar el seu arbre genealògic i ha col·laborat amb l'Arxiu Històric Arxidiocesà.

En ocasió de la publicació de la nostra obra sobre els Margarit, ja vam perfilar les principals traces del patrimoni dels Biure a la Conca de Barberà a l'època moderna¹. Josep de Margarit (1602-1685), líder de la Revolució de 1640, va casar-se amb la pubilla dels Biure, Maria de Biure de Cardona-Rocabertí i al considerable patrimoni que ja posseïa a l'Empordà, ajuntà, llavors, el dels Biure, o sigui, el senyoriu de Vallespinosa, la mitja baronia de Vallverd, les carlanies de Pontils i Santa Perpètua de Gaià (i fora de la Conca, el senyoriu de Preixens, a la Noguera, la baronia d'Aguilar, al Berguedà, la torre de Biure, a Seròs, l'onzè d'Artesa de Segre, i manta mansions i terres a Tarragona)², etcètera. Aquest conglomerat de baronies, propietats, drets, herbatges, lleudes, terçons i onzens, escampats pels corregiments de Cervera, Girona, Montblanc i Tarragona, els va aplegar en un sol títol, el de marquès d'Aguilar, que

passaria als seus successors fins al segle XIX. En aquesta centúria vam aturar el nostre estudi, restant algunes dades esparces en el tinter (en el disc dur, si actualitzem les dites).

El baró

Els marquesos d'Aguilar vuitcentistes ja no eren Biure, ni tant solament Margarit, llavors es cognominaven Bon. A Josep de Margarit el succeí el seu fill Joan de Margarit de Biure, a aquest, el seu secundogènit Domènec de Margarit de Negrell, que només va ser pare de dues noies, Joana-Hipòlita-Rosa i Maria-Anna³. Sobre la primera va recaure el pubillatge, que va fer efectiu en maridar-se, el 1754, amb un cavaller d'una il·lustre i distingida nissaga de Montpeller i Nimes, Pierre-François-Ignace de Bon de Pujol (1719-1792)⁴. En esclatar la primera

Vallespinosa (s.d) (www.tribusdelasegarra.cat).

de les tres guerres carlines que sacsejaren la península ibèrica, això és, a la dècada dels trenta del segle XIX, el marquès d'Aguilar era el fill i hereu d'aquesta última parella, el perpinyanès Melcior-Lluís de Bon de Margarit (1755-1838), cosa que el feia el baró efectiu de les antigues possessions Biure: Vallespinosa, Vallverd, Pontils i Santa Perpètua de Gaià.

Per als magnats francesos com els Bon aquesta època, encetada per la Revolució Francesa (1789-1799), fou sumament turbulenta i convulsa. A França, visqueren l'abolició del sistema feudal, foren despullats de tot privilegi (van passar de ser marquesos d'Aguilar a ser *citoyens Aguilar*) i se'ls comissaren les propietats; a Catalunya, ja només els hi cotitzaven la meitat dels censalistes i els recaptadors de les pensions es quedaven el 30%. Melcior-Lluís de Bon de Margarit, va sofrir persecució, de manera que abandonà el país. El 1791 envià a Barcelona la seva esposa, Fortuné-Jeanne de Bruyères de Bon i el seu germà petit Joan-Gaspar, i s'hi reuní al cap de poc. A Barcelona adquirí una casa de pisos amb jardí, a la Rambla, per poc més de 37.000 lliures (1794)⁵, després passà a viure a Londres (1795) i a Madrid (1796). Bon no van poder tornar a França fins el 1811, en què hagué d'acceptar, amb uns seixanta anys a sobre, el càrrec militar de comandant d'esquadró. Bandejat el règim bona-partista, la restauració dels Borbons li sentà d'allò més be. Bon va ser nomenat cavaller de l'Orde de Sant Lluís el 1816 i, l'any següent, el Govern espanyol li retornava els béns comissats, fet que ens fa suposar que, tal volta, podia haver intervingut, directament, en la guerra del Francès. De nou a França, va traslladar la seva residència, de Perpinyà a Tolosa de Llenguadoc⁶.

La primera carlinada a la Conca

Abolit el règim feudal a les Corts de Cadis de 1812, Bon conservaria el domini eminent i es convertiria

en un mer propietari de terres, tan vulnerable com qualsevol altre davant de cataclismes, catàstrofes o dinàmiques militars en temps de guerra (ocupacions, tales, destroces, incendis, tributs, comissos, usurpacions). Superat el trauma de la guerra del Francès i les revolucions lliberals dels anys 20, Bon disfrutà d'uns anys de respir, pocs, doncs tenia a la cantonada el primer conflicte carlí (1833-1840).

Càrrega de la cavalleria carlina a Ateca (1835),
quadre d'Augusto Ferrer-Dalmau

La Conca, com també altres comarques, va viure aquesta guerra d'aprop i amb intensitat. Josep M. Grau i Roser Puig, ens parlen de: persecucions, segrestos, execucions, assassinats, etcètera. Una dinàmica que despoblà els municipis en activar un fluxe migratori d'escapament cap al Camp de Tarragona. Així, Vallespinosa podria haver perdut entorn del 35% o 46% de la seva població, i Santa Perpètua, la meitat⁷.

A la desgràcia humana, també hi hem d'afegir la patrimonial, doncs, hi va haver saqueig d'hisendes, crema de collites i de pallisses i, en definitiva, un seguit de males collites accentuades pel brot de còlera de 1834 i la sequera del 1837. El camp se'n ressentí molt; els propietaris com Bon, més.

Els rèdits habituals

L'Arxiu Biure-Margarit, dipositat a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, conté tota mena de dades

patrimonials d'aquest llinatge. Els Bon, família amb arrels intel·lectuals i financeres, i de tarannà pragmàtic, van resultar molt millors administradors que els seus antecessors i, en el seu poder, les hisendes agrícoles de la Conca van rendir considerablement més. El punt àlgid es podria situar a l'inici de la dècada dels anys trenta, just abans d'esclatar la guerra carlina.

L'informe comptable del col·lector Josep Codina, de Pontils, de la collita de 1830, és prou detallat com per radiografiar la capacitat de producció i el marge del benefici econòmic de la "*Heredad de Vallespinosa y sus agregados...*"⁸. S'hi collia: blat, mestall, civada, ordi, sègol, espelt i llegums; també s'hi feia vi i es preparava cànem, i fins i tot un poc d'aviram (ovelles i gallines) aportaria llet, ous i carn.

Producte	Collita (en quarteres) (en càrregues)	%	Preu per quartera (en pta.)	Venda (en lliures, sous i dinners)	%
Blat i mestall	36	18,8	9	127 ll, 14 s, 1 d,	25,9
"	10	5,5	Per al beneficiat de Vallespinosa		
Ordi	75	40,0	7	303 ll., 13 s., 7 d.	41,4
Sègol	39	20,5	7	108 ll., 3 s., 7 d.	22,1
Espelt	15	8,2	4	23 ll., 11 s., 3 d.	4,6
Llegums	13	7,1	6	30 ll., 1 s., 10 d.	6,0
<i>Suma</i>	<i>181*</i>	<i>100,0</i>		<i>493 ll., 3 s., 9 d.</i>	<i>100,0</i>
Cànem				5 s., 5 d.	
Ovelles				4 ll., 4 s., 4 d.	
Gallines (de Vallverd)				3 ll., 13 s., 4 d.	
Vi (de Vallespinosa)	7	31,8	2	7 ll., 7 s.,	26,6
Vi (de Vallverd)	9	40,9	3	10 ll., 19 s., 4 d.	40,0
Vi (de Pontils)	3	13,6	4	4 ll., 10 s.	16,3
Vi (de Santa. Perpètua)	(3)	(13,7)	(4)	4 ll., 13 s., 9 d.	17,1
<i>Suma del vi</i>	<i>(22)</i>	<i>100,0</i>		<i>27 ll., 10 s., 1 d.</i>	<i>100,0</i>
<i>Totals</i>				<i>533 l., 16 s., 6 d.**</i>	

*La suma és correcta. Només hem fet constar les quarteres, però amb els quartans sumen algunes quarteres més.

**Si no ens falla l'aritmètica, el col·lector Codina va "volatilitzar" unes 6 lliures.

NOTA: Les càrregues de vi de Santa Perpètua no consten, però les suposem, pels diners aconseguits de la venda, en una quantitat molt similar a les de la veïna Pontils.

Observem que la collita d'ordi aportava un terç dels guanys bruts, la de blat, un quart, i el ví una vintena part dels ingressos. Una anotació al marge ens informe que s'havia reedificat el celler i un corral, amb un cost de 10 lliures i mitja.

Les 533 lliures de guanys bruts, havien de passar pel cedàs de les despeses ocasionades en la collita,

226 lliures, amb la qual cosa, quedaven uns ingressos nets de 306 lliures, 19 sous i 2 diners. Els impostos al Beneficiat i als cadastres dels respectius ajuntaments, s'enduien quasi 89 lliures (el 16% dels guanys bruts) i els jornals de la recol·lecta i dels ports, 111 lliures. La despesa total de les 226 lliures, representava el 42% dels guanys bruts.

Tipus de despesa	Despesa	Costos (lliures, sous, diners)	%
Exaccions	Al Beneficiat	2 ll.	
Fiscals	Al cadastre de Vallespinosa	53 ll., 10 s.	
	Al cadastre de Vallverd	7 ll., 11 s., 1 d.	
	Al cadastre de Pontils	8 ll., 5 s.	
	Al cadastre de Santa Perpètua	17 ll., 11 s., 9 d.	40,0
Masoveria	Jornal del mosso, sembradura i era	7 ll., 17 s., 6 d.	
	Ajuda de costa de 3.800 fagibnes (a 10 s. x fagina)	19 ll.	11,5
Costos collita	Vallespinosa: recol·lecció del gra i del vi	18 ll. 10 s.	
	Vallverd: recol·lecció del gra, transport, i del vi	22 ll., 17 s.	
	Pontils: recol·lecció del gra i del vi	5 ll., 5 s.	
	Santa Perpètua: recollir era i dur a Vallespinosa "Collecta general"	4 ll., 10 s. 60 ll.	48,5
Total		226 ll., 17 s., 4 d.	100,0

Quartera amunt, quartera avall, les següents collites no variaren gaire⁹. La de 1833 sumà uns ingressos

bruts de 621 lliures, i la de l'any següent, 844 lliures.

Collita d'ordi, 2018
(www.ylla1878.com)

Toc d'alarma

Enseguida que la Junta Suprema de Represàlies li llevà l'embargament (26 de juny de 1817), Bon viatjà a Barcelona, on arrendà tots els drets i propietats que posseïa a Catalunya als comerciants Josep i Ramon Martí, per 7.454 lliures anuals. Amb posterioritat, assumí directament les tasques d'explotació, almenys de les hisendes agrícoles, bo i delegant la gestió en un procurador, el Dr. Joaquim d'Ayerbe y Prieto. Ayerbe tenia cura de tots els assumptes jurídics i econòmics del seu client a Catalunya. Així, controlava l'administració de les propietats, contractava els col·lectors (un per cada baronia, el de Preixens, per exemple, era Joan Gonser, el de Vallespinosa, Josep Codina, moliner de Pontils), feia les obres d'arranjament que fossin necessàries, pagava les contribucions (benifet i cadastres municipals) i cobrava el producte de la venda de les collites, que puntualment enviava a Bon, a Perpinyà. El sistema, funcionava com un engranatge d'alta precisió, sempre, és clar, que els temps i la cojuntura política acompanyessin.

Ja hem vist com les collites i posteriors vendes dels fruits de les hisendes de la Conca de Barberà, anaven a bon ritme fins el 1834. Però llavors, amb l'esclat de la primera carlinada, cessà en sec l'enviament de diners a Tolosa, sense cap explicació. El tercer dia de 1837 una carta del col·lector de l'Empordà, Joan Gonser a Ayerbe podia haver estat el detonant de l'alarma per la situació a Catalunya. Deia estar: *"sin duda ocupado y agoviado por las muertes de los col-lectores de los pueblos del Alto y Bajo Ampurdán, en dar providencia para poner en salvo los intereses del Sr. Marqués en las críticas circunstancias del día..."*¹⁰. A més, Gonser afegia, i això ens interessa molt més, que les forces carlines s'havien emparat de les rendes del marquès a Vallespinosa, Aguilar i altres llocs afectants al marquesat d'Aguilar.

Melcior-Lluís de Bon de Margarit va veure's obli-

gat a intervenir personalment per tal d'averiguar què era el que succeïa a Catalunya, perquè es perseguia els seus col·lectors i qui cobrava, doncs, les seves rendes. Només quinze dies més tard, feia aixecar acta notarial de la seva existència¹¹ i de la seva condició de noble titulat i multipropietari amb capacitat i interès legítim per demanar explicacions.

"A los diez y ocho de febrero del año de mil ochocientos treinta y siete por la mañana, en el despacho, ante el magistrado Juan Bernardo Capelle y su connotario, notarios reales infrascritos residentes en Tolosa, comparació el Sr. D. Melchor Luis Javier Geneviève de Bon de Margarit Biure Cruilles de Santa Pau, marqués de Aguilar, conde de Montagut, barón de Preixens y señor de Castel Ampurdá y de otros lugares en el Principado de Cataluña, reino de España, Caballero de la Real i Militar Orden de San Luis, domiciliado en Tolosa, en la calle de Buelbonne, nº 50. El cual nos ha requerido que le libremos testimonio de su existencia...".

No ens ha arribat cap de les gestions que degué emprendre, si és que van existir. El marquès Melcior-Lluís de Bon de Margarit ja era octogenari i, de fet, traspassava, a Tolosa, l'any següent, el 21 de desembre de 1838. Els dos fills que va tenir de Fortunée, Fidel i Zoa, el van premorir i només li quedava com a únic descendent un nét, Jean-Aimar Delacroix de Bon, fill de Charles Delacroix Lespagnol i de la difunta Zoa de Bon de Bruyères, que tenia disset anys al morir l'avi Bon. Va ser Charles Delacroix qui, en qualitat de tutor del seu fill, va entomar les rengles de l'administració del patrimoni heretat per començar a fer indagacions i conèixer en quin estat es trobaven les propietats catalanes i on havien anat a parar les rendes de la seva explotació agrària¹².

Sense perdre un dia, Delacroix contractà el doctor en drets Sebastià Bruguer, de Castelló d'Empúries, perquè liquidés a la hisenda espanyola els drets de successió (la *media annata*) del seu fill. Això era el gener de 1839, i tres mesos més tard, Bruguer rebia poders notariais de Delacroix per administrar en el

seu nom, totes les rendes que posseïen a l'Empordà. De tot això, Bruguer posà al dia a Joaquin de Ayerbe, l'antic (segurament, renovat) procurador de la família a Catalunya¹³.

“Es regular se haya hecho saber a V. la muerte del Sr. Marqués de Aguilar, que me ha noticiado Ms. Delacroix, padre del nieto de dicho Sr. Marqués, y siendo el expresado nieto único heredero del Sr. Marqués, su difunto abuelo, conviene cerciorarse si dicho nieto, como sucesor universal de su abuelo en razón del título de marqués, se hallaba sujeto al pago de Lanzas y Media Annata [...] y deseando el Sr. De la Croix saber si su hijo, con motivo de la sucesión al marquesado y demás títulos, debe adeudar algunos derechos al Gobierno...”

Males collites, comissos, ruïna

Així, creiem que va ser Ayerbe, qui reemprengué el contacte amb el col·lector Josep Codina per tal d'averiguar alguna cosa, i el que li escriví una carta el 20 de març de 1839, missiva que, probablement, li va fer arribar a través d'un propi, ja que per correu ordinari de posta no havia rebut cap contesta a les que li tenia enviades¹⁴.

“Estoy sorprendido de que las rentas y derechos que percibe en Vallespinosa y agregados el Sr. Marqués de Aguilar, de nación francés y residente en Francia más de 23 años, y estan a cargo de V. no hayan rendido ningún producto de 4 años a esta parte y, ni aún me haya V. contestado a las varias cartas que le he escrito. Por lo tanto, espero que por el conducto que recibirá esta carta me dirá V. el estado de cobrança de dichas rentas, remitiendo las cuentas. Un concepto que, de no verificarlo, me valdré de los medios que me parezcan oportunos...”

Cinc dies després, s'apressava a contestar Codina:

“Yo presenté los estados de los productos de dicho Sr. Marqués a Francisco Barris, de Sant Quintí, a fin de que él cuidaría de presentárselos a Vm., pues todos estos años desde el año 35 hasta el presente

han estado sequestrados por los voluntarios de Carlos 5º, bajo unas órdenes muy estrechas, y ellos han recogido los frutos y todas rentas, no solamente de dicho señorío, sino que también de los demás, esto es, del Duque y todo Señorío...”

Alhora, Ayerbe, que ja devia ser gat vell, va contactar, així mateix, amb el rector de Vallespinosa, mossèn Ramon Llorach per preguntar-li *“quién ha percibido, de 3 a 4 años a esta parte, las rentas y productos de la heredad que posee en éste término y agregados el muy il-lustre Marqués de Aguilar, de quien soy su apoderado general?...”*. Ayerbe seguia amb l'estratègia d'ocultar la mort del marquès Melcior de Bon (pot ser per evitar que es qüestionés la successió en favor de Jean-Aimar Delacroix?) i l'excusava dient que es tractava d'un ciutadà francès resident a França y que no havia estat en el Principat des de feia 23 anys, cosa per la qual, *“no està enterado de los asuntos políticos que nos afligen”*¹⁵.

El mossèn li contestava cinc dies més tard, el 25 de març de 1839, amb un grapat d'excuses presumibles: una mala pedregada l'any 1835, la indolència de Codina, els carlins, etcètera, i que ell no hi va poder fer res.

La Collita, s.d. (Can Caciques. Centre d'Interpretació de Llagostera, www.cancaciques.cat)

“Sr. D. Joaquin / Muy Sr. mio: En respuesta a la muy apreciable de Vm. de fecha 20 del corriente, le digo que en el año 35 fué oprimido este término de una gruesa pedregada, no obstante que siempre

recogió el colector José Codina, molinero de Pontils, pasadas de 45 quarteras de todo grano. De diezmos, de este año en adelante no ha cuidado más de colector, sinó que se han apoderada de los frutos y réditos del Sr. Marqués, su principal, los carlistas. El dicho José Codina se portó muy malamente en el año dicho de 35, que no quiso cumplir a las obligaciones de la capellanía a que dicho Sr. Marqués está sujeto [i tampoc els següents anys] A los carlistas quería yo persuadirles de que el referido Sr. Marqués dudaba fuese contrario suyo por haber muchos años de esta parte que se hallaba en Francia, pero me respondieron que bastaba fuese el procurador en pueblo fortificado”.

Ayerbe també va contactar amb Francesc Fleix Solans, de Barcelona, el descendent, segurament, dels notaris Fleix que havien estat, cent anys abans, els procuradors a Tarragona dels Margarit¹⁶. Li va escriure el 18 de juny, però Fleix estava, llavors, de dol (per la mort de la jove, una joveneta de 20 anys) i no el va poder contestar fins el següent 9 de juliol:

“las rentas del marqués de Aguilar han disminuido considerablemente desde antes de la guerra de Independencia. En el día, no cobró nada más que lo que rinde una casa que posee en esta Ciudad, pues los bienes de Preixens casi nada producen, por consistir la mayor parte en diezmos, de que está apoderado, de hecho, el Gobierno. Las rentas de Vallespinosa y Aguilar, que eran muy ténues, estan embargadas por los carlistas, a pretexto de que el dinero es francés ...”.

Les autoritats carlines també van intervenir altres béns del senyor Marquès, fora de la Conca. Per Antoni Vilaplana, el col·lector d’Agramunt (cartes de l’agost de 1839), sabem que l’onzè d’Artesa de Segre, que li reditava anualment, 919 rals (51 lliures) estava igualment “apoderado”. L’estat de guerra afectà les rendes de Preixens, a la Noguera, de manera que Vilaplana lamentava “la mísera cosecha que hemos tenido...”, de blat “muy inferior”; de fet,

de no ser pel dret d’herbatge (llogar les pastures de la baronia als ramaders) no haguessin pogut pagar les contribucions....

A tall d’epíleg

El primer marquès d’Aguilar, Josep de Margarit, va liderar la Revolució de 1640 i es convertí en l’home de major confiança de Lluís XIV a Catalunya, però en guanyar la guerra de Separació Felip IV de Castella, li foren confiscats tots els béns. Això va ser a partir de la caiguda de Barcelona, el 1652. Els Margarit s’hagueren d’exiliar a França, i s’establiren a Perpinyà. Des d’allí van haver de sofrir, en cada una de les diverses guerres, grans i petites, que tornaren a enfrontar hispànics contra francesos, l’impenitent comís de les propietats llurs: de 1667 a 1670 (guerra de Devolució, 1667-1668); de 1673 a 1679 (guerra franconeerlandesa, 1672-1676); de 1689 a 1698 (guerra dels Nou Anys), i novament, de 1706 a 1712 (guerra de Successió, 1705-1714)¹⁷.

Escut petri dels Margarit a la capella del Remei de Castell d’Empordà (Fran. Heráldica Gerundense, www.heraldicaespanola.blogspot.com)

Si el segle XVII va ser dur per als marquesos d’Aguilar, Margarits, el segle XIX no ho va ser menys per als Bon, com així ens ho demostren els fets referits a partir de la documentació que es conserva de l’arxiu familiar.

No tenim notícia de com els aniria amb la segona carlinada, la guerra dels Matiners (1846-1849), però sí que sabem que va ser la darrera que els Bon estaven disposats a aguantar, tips de tants conflictes bèl·lics i revolucionaris. Ja havien sofert dues guerres civils i no van voler esperar-ne una tercera (que, irremeiablement, arribava el 1872 en forma de darrera carlinada). El nou marquès d'Aguilar, Jean-Aimar Delacroix de Bon, tirà de pragmatisme i, menystenint títols, privilegis i memòria històrica, el 1857 atorgava poders al notari barceloní Lluís Gonzaga Pallós per tal que, en nom seu, anés alienant el què quedava del patrimoni familiar a Catalunya, cosa que degué fer en els anys que van seguir¹⁸.

Bibliografia

- CARBONELL [2002]
- CARBONELL I BUADES, MARIÀ. "Els barons de Vallespinosa". dins: ANGLÈS, FRANCESC; HUGUET, JOAN (eds.). *Vallespinosa i el seu patrimoni monumental i artístic conservat (segles XII-XVIII)*. Tarragona: Diputació, 2002, 21-69.
- FLUVIÀ [1969]
- [FLUVIÀ I ESCORSA, ARMAND DE]. "Apreciació genealògica [a Castell Empordà]". Dins: *Els Castells Catalans*. VI. Barcelona: Rafael Dalmau, 1991 (1969), II, 646-648.
- GARCÍA CARRAFFA [1934]
- GARCÍA CARRAFFA, ALBERTO Y ARTURO. *Diccionario heráldico y genealógico de apellidos españoles y americanos*. Salamanca: Impr. Comercial Salamantina, II, 1934, 198-199.
- GRAU-PUIG [2007]
- GRAU PUJOL, JOSEP M. – ROSER PUIG TÀRRECH. "Emigració de la Conca de Barberà a la ciutat de Valls en el marc de la Primera Guerra Carlina". *Aplec de Treballs*, CECB, Montblanc, 25 (2007) 115-154.
- GÜELL [2007]
- GÜELL, MANEL. "Aproximació a les propietats de Josep de Margarit de Biure en la ciutat de Tarragona". *Butlletí Arqueològic*, 29 (2007) 267-288.
- GÜELL [2009]
- GÜELL, MANEL. "Armengols contra Margarits. Friccions frontereres en dominis baronials a la Conca de Barberà (segles XVI-XVIII)". *Aplec de Treballs*, Montblanc, 27 (2009) 91-108.
- GÜELL [2011]
- GÜELL, MANEL. *Els Margarit de Castell d'Empordà. Família, noblesa i patrimoni a l'època moderna*. Barcelona: Fundació Noguera, 2011 (Estudis; 56).
- LAZERME [1976]
- LAZERME DES REGNES, PHILIPPE. *Noblesa catalana. Cavallers y burgesos honrats de Rosselló y Cerdanya*. III. La Roches-sur-yon: Imprimerie Centrale de l'Ouest, 1976.
- PARÈS [2003]
- PARÈS, JEAN. "Le dernier seigneur de Mosset était-il un intellectuel?". *Journal des Mossetans*, 30 (març de 2003) 14-17.

Notes

- * Aquest article ha estat publicat (o ho serà aviat) a l'anuari *Armoria*, de la Institució Catalana de Genealogia i Heràldica, i es reedita a *Podall* pel seu interès sobre història agrària de la Conca de Barberà.
- 1.-GÜELL [2011] 293 i ss.
  - 2.-GÜELL [2007] 267-288. Vegeu, així mateix, GÜELL [2009] 91-108.
  - 3.-GÜELL [2011] 456.
  - 4.-Sobre els Bon, vegeu PARÈS [2003] 14-17.
  - 5.-Una magnífica inversió. En marxar de Barcelona, Bon llogà els pisos de la Rambla que, el 1806, li deixaven un benefici net de 865 duros. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), *Patrimonial*, III, lligall 28 i CARBONELL [2002] 57.
  - 6.-GÜELL [2011] 495-496.
  - 7.-GRAU-PUIG [2007] 117 i ss., i 127.
  - 8.-"Cuenta que el col·lector José Codina de Pontils presenta al Sr. D. Joaquin de Ayerbe y Prieto, apoderado general del muy iltre. Sr. Marqués de Aguilar, de la venta de los Frutos procedentes de los diezmos, censos y heredad de Vallespinosa y sus agregados respectiva a la cosecha de 1830; a saver...". (Igualada, 16 de març de 1831). Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), *Patrimonial*, III, lligall 5.1. També ho analitzà: CARBONELL [2002] 58.
  - 9.-Com a variacions més notables, direm que a les collites de 1833 i 1834 s'hi compten 21 quarteres de civada, que les càrregues de vi, es redueixen fins a 17, i que pugen espectacularment les quarteres de llegums, que el 1830 van ser 13, i el 1833, eren 17 i el 1834, 39. GÜELL [2011] 295.
  - 10.-AHCB, *Patrimonial*, III, lligall 32.
  - 11.-AHCB, *Patrimonial*, III, lligall 32.
  - 12.-GÜELL [2011] 498.
  - 13.-Sebastià Bruguer a Joaquin de Ayerbe, Castelló d'Empúries – Barcelona, 20 de gener de 1839 i 18 d'abril de 1839. AHCB, *Patrimonial*, III, lligall 32, camisa "1839. Correspondencia con el Dr. D. Sebastián Bruguer. Castellón de Ampurias".
  - 14.-Minuta de la carta de [Joaquin de Ayerbe] a Josep Codina, Barcelona – Pontils, 20 de març de 1839. AHCB, *Patrimonial*, III, lligall 32, camisa "1839. Correspondencia con varios particulares". El dubte que fos Ayerbe l'emisor és perquè a la carta parla

del marquès d'Aguilar Bon, com si fos viu, quan, com hem vist, li devia constar que era mort....

- 15.-Mentre no diguem una altra cosa, la documentació citada procedeix de l'AHCB, *Patrimonial*, III, lligall 32, camisa "1839. Correspondencia con varios particulares".
- 16.-GÜELL [2011] 354-356.
- 17.-GÜELL [2011] 346-347 i 429.
- 18.-GÜELL [2011] 498.

ELS MARGARIT (ss. XVII-XIII, Castell d'Empordà, Vallespinosa, Perpinyà)
Marquesos d'Aguilar, barons de Brens, comtes de Montagut i senyors de Mosset
(1602/1807 - 4x28)

Font: ACA, *Arxiu Pablo de Sarraga*, capsa n.º 143, camisa "Margari";
ADG, *Castell d'Empordà*, sacramentals (digitalitzats); AHA, *Vallespinosa* i
Tgn, sacramentals; GARCIA CARRAPPA [1934] 198-199; FLUVIA [1969] 646;
LAZERRA [1976] II, 308-320; GÜELL [2011] 561 i 682; *Família Sarrò*.

